נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע: סרמ"ש בנק"ש סימן: ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע ה"ז חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר בוצע ברך נאץ ה' אלא יקוב הדין את ההר שנאמר כי המשפט לאלהים הוא וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון ר' אליעזר אומר הרי שגזל סאה של חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי מאיר אומר לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה שנאמר ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע אתאן לת"ק דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו (וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו) קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מיבעי ליה אלא (רבי אומר) אע"פ שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו רבי שמעון בן מנסיא אומר שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש קודם שנתגלע הריב אתה יכול לנטשו משנתגלע הריב אי אתה יכול לנטשו (וריש לקיש) אמר שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם שמא נתחייב חזק ונמצא חזק רודפו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם שנא' לא תגורו מפני איש ר' יהושע בן קרחה אומר מניין לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש רבי חנין אומר לא תכנים דבריך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין ולפני מי הן מעידין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' אלהים נצב בעדת אל וכן ביהושפט הוא אומר ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל (א) עמכם בדבר משפט אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה איני והא רב הונא תלמידיה דרב הוה כי הוה אתו לקמיה דרב הונא אמר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה

מצוה

נגמר הדין. שאמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב: **אסור לבצוע.** משבא לדין אסור לדיינים לבצוע: **המברך.** המשבח: **אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום.** (ב) וכיון שהיה שומע מחלוקת ביניהם קודם שיבואו לפניו לדין היה רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהן: **תורת אמת וגו'.** משתעי באהרן כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב): **הרי שגזל כו'.** ובוצע לשון גזילה דכתיב (משלי א) כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח: **כנגד יהודה.** שהיה לו לומר נחזירנו לאבינו אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו: **אתאן לתנא קמא.** תנא קמא דאמר אסור לבצוע דריש ליה להאי משפט וצדקה שהיה דוד דן את הדין וחייב את החייב וכשהיה עני מחויב ממון והיה משלם לבעל דינו מתוך ביתו: **פוטר מים ראשית מדון.** אם באת לפטור ולהשליך המריבה המשולה כמים כדלקמן(ט) ולשום שלום ביניהן: **ראשית מדון.** קודם שתשא ותתן בדין פטור אותה: **נטשהו.** ורדוף אחר השלום: **קשה.** בעל מריבה מטריח דיינין: ה"ג **שמא יתחייב חזק ונמצא רודפו.** רודף את הדיין להפך את הדין: **שיושב לפני רבו.** ובא דין לפני רבו ולא לפניו וראה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה בדין מניין שלא יחלוק כבוד לרבו וישתוק תלמוד כו'. ולקמן (דף ז.) מפרש מאי משמע דלא תגורו לשון כינוס הוא: **את מי הן מעידין.** כאילו הן מעידין בהקב"ה כדאמר לקמן (דף ח.) שמטריחין אותו להחזיר ממון לבעליו: **ועמדו שני האנשים אשר להם הריב.** ואוקמינן במסכ' שבועות (דף ל.) בעדים הכתוב מדבר: **מה לי לצער הזה.** שאם אטעה איענש: **תלמוד לומר.** ביהושפט (ג) עמכם בדבר המשפט לפי מה שאתם לבבכם שלבבכם נוטה בדבר כלומר בטענותיהם עמכם במשפט לפי אותן דברים תשפוטו ולא תיענשו: **דאין לו לדיין.** לירא ולמנוע עצמו מן הדין: **אלא.** לפי מה שעיניו רואות לידון ויתכוין להוציאו לצדקו ולאמיתו ושוב לא יענש: **היכי דמי גמר דין.** דאמרינן לעיל שוב אין אתה רשאי לבצוע:

מצוה

לפרש דלוקא נקט בחזקת הבתים (כ"ב דף מ. ושם) קנין בפני שנים אבל אי ליכא ב' אין הקנין קנין דהא מסקינן הכא דפשרה צריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה ביחיד והא דנקט התם בפני ב' משום דאין צריך לומר כתובו ואין ראיה מכאן כלל דיכול להקנות בפני שנים לקיים הפשרה שעשה ביחיד ור"ת היה מדקדק מדאמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף מו. ושם) היה עומד בגורן ואין בידו מעות כו' ואי אמרת מטבע ניקנה בחליפין ניקני ליה מעות אגב סודר ופשוט מיניה דאין ניקנית בחליפין דדוחק היה ליה לאוקמי בגברא ערטילאי והשתא אמאי לא משני כגון דליכא תרי ואין קנין מועיל אלא בפני שנים אלא ש"מ דודאי מהאי ויש דוחין משום דסתם גורן מצויין בה בני אדם(ט):

נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע. כגון שכבר דקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין דלא מיחסר אלא איש פלוני אתה חייב דכיון דנתברר כל כך אין להטעותו לעשות פשרה שאילמלא היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה לפשרה בשום ענין ופירש בקונטרס שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב ולשון הש"ס מוכח כן בודאי אבל קשה מאי ביצוע שייך השתא אחר שנפסק הדין לגמרי ובדוחק י"ל שלא יטעו אותו לומר לו יראים אנו שמא טעינו בדין ומיהו כשמתחייבין שבועה זה או זה שרי למימר להו לעשות הביצוע כדי ליפטר מעונש שבועה(ט): **אבל** אהרן. פי' כיון שלא היה דיין ולא היה הדין בא לפניו אלא לפני משה ודאי לדידיה שרי: **טחנה** ואפאה. להכי נקט ואפאה לפי שיש דברים שאין מתחייבין בחלה עד לאחר אפייה ומייתי לה פרק כל שעה (פסחים דף לז.) הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין עשאן באילפס חייבין בחמה פטורין: **אלא** כנגד יהודה. והא דכתיב (בראשית מט) מטרף בני עלית על מעשה דתמר שיבחו הכתוב כדמתרגמינן את אודיתא ולא כהיתתא: **ונמצא** חזק רודפו. פירוש לדיין כדמוכח בתר הכי הא דנקט אחד רך שאם היו שניהם חזקים השני היה מסייעו: **לא** תכנים את דבריך. גבי (ד) רב ועשיר לא שייך לשון יראה שאינו ירא מפניהם אלא כלומר אל תכנים את דבריך כדי לחלוק לו כבוד:

כנגד

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ד סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' יב סעיף ב:

מז ב מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה יט ועי"ש בכ"מ סמג עשין כז טוש"ע א"ח סימן קצו סעיף א:

מח ג מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' יב סעיף ב:

מט ד מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף א:

נ ה מיי' שם הל' ב סמג שם טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף כב בהגה"ה וטוש"ע ח"מ סי' ט ס"ז:

נא ו מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הל' ח סמג עשין שם ולאוין רח רט טוש"ע ח"מ סי' ח ס"ב:

נב ז מיי' שם הלכה ט וסמג שם טוש"ע ח"מ סימן טו סעיף ד בהגה"ה וסעיף ה:

נג ח מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ג ופכ"ב הלכה ט סמג שם טוש"ע ח"מ סי' יב סעיף ב וסימן יז סעיף א:

תורה אור השלם

1. כי הלל רשע על תאות נפשו ובצע ברך נאץ יי: תהלים י ג
2. לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדל תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתיו: דברים א יז
3. תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון: מלאכי ב ו
4. ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו: בראשית לז כו
5. אלה הדברים אשר תעשו דברו אמת איש את רעהו אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם: זכריה ח טז
6. וימלך דוד על כל ישראל ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו: שמואל ב ח טו
7. פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש: משלי יז יד
8. ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני יי לפני הכהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם: דברים יט יז
9. מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט: תהלים פב א
10. ויאמר אל השפטים ראו מה אתם עשים כי לא לאדם תשפטו כי ליי ועמכם בדבר משפט: דברי הימים ב יט ו

רבינו חננאל

ראסיקי והלכתא פשרה צריכה קנין: ואיזה משפט שיש בו שלום ויש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע. שלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם צדקה שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ודריש ר' זה המקרא בזה הענין דן את הדין וזיכה את הזכאי חייב את החייב אע"פ שלא שילם מתוך ביתו עשה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממונו. וצדקה לזה שהוציא גזילה מתוך ביתו: רבי יהושע בן קרחה אומר מניין לתלמיד היושב בפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש פי' לא תכניס דבריך מפני איש פי' לא תגורו מלשון אוגר בקיץ בן משכיל כי המשפט לאלהים הוא (וידעו) ויהיו העדים יודעין לפני מי הן מעידין שנאמר ועמדו שני האנשים וקי"ל בעדים הכתוב מדבר וכן פירושו ועמדו שני האנשים והם העדים ואשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הם דנים ולפני מי הם דנים (ומי הם דנים) ומי עתיד להפרע מהן לפני הקב"ה שנאמר בקרב אלהים ישפוט וביהושפט כתיב ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושין כי לא לאדם תשפטו כי אם לה' ושמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות. אמר רב הלכתא כרבי יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע ותריצנה מצוה לומר

מסורת הש"ס

א) [תוספתא פ"א], ב) [יבמות לב.], ג) רש"ל גור' כך שנאמר אמר וכן משה וכו' [וכ"א בתוספ'], ד) ב"ק לב. ע"ש, ה) משפט ולדקה לכל עמו והלא כל וכו' כצ"ל. רש"ל [וכ"א בתוספתא], ו) רש"ל מ"ז, ז) [בעי' ליתא], ח) [בס"א: מי אתה יכול לנטשו], ט) [בתוספ' ליתא ר' יהושע בן לקיש אבל ברי"ף והרא"ש איתא ר' יהודה בן לקיש וכ"א בשאלתות פרש' משפטים סי' נח וכ"א בתנחומא משפטים ו], י) [שבועות ל. ע"ש בתוספות ד"ה והלא], כ) גיר' רש"ל ואמר ר' חנין לא תכנים וכו' וכן העתיק הכ"מ פכ"ב מהל' סנהד' דין ג ואולם לפי דתוספ' לא גורס ר' חנין כלל אלא הכי אי' ר"י ב"ק אומר וכו' שנא' לא תגורו מפני איש לא תכנים דבריך וכו' וכ"א בשאלתות סי' נה [ובתנחומא משפטים ו] אמנם ברי"ף והרא"ש איתא כגירי רש"ל הנ"ל, ל) ב"ב קלא. [נדה כ:], מ) [דף ז.], נ) היא לבור אחד לגלגיל מיניה, ס) [ועיין תוספות קדושין סה: ד"ה לא ליכרו], ע) [ועי' תוספות ב"ק סט. ד"ה חייב ותוספות ב"מ יז. ד"ה חייב].

גליון הש"ס

גמרא והא ר"ה תלמידיה דרב. עיין שבת דף קכח ע"א וש"נ:

הגהות הב"ח

(א) גמרא ועמכם בדבר המשפט אין: (ב) רש"י ד"ה אבל וכו' דכיון שהיה: (ג) ד"ה ת"ל ביהושפט ועמכם בדבר המשפט עמכם לפי מה וכו' בטענותיהם המשפט לפי: (ד) תוס' ד"ה לא וכו' גבי רבו ועשיר לא שייך:

מוסף רש"י

בוצע ברך. גוזל ומברך, בולע כמו (משלי א) בוצע בצע (ב"ק צד.). אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. כדתני במס' נדה בשלהי פ"ב (כ:) רבי ראה דם בלילה וטימא, ראה ביום וטיהרו, המתין שעה אחת חזר וראה חזר וטימא, אמר אוי לי שמא טעיתי, ומקשינן ודאי טעה, דתניא לא יאמר חכם אילו היה לא היה טמא, אלא אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, והוא הדין לדבר התלוי בסברה, דאין לו אלא מה שלבו רואהו, ונפקא לן מועמכם בדבר המשפט, עמכם בדבר עמכם במשפט, אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות (רשב"ם ב"ב קלא.).